

Jaarverslag 2021

Stichting Voedselbosbouw Nederland

Datum: 31 augustus 2022

Versie: 1.2 CONCEPT

Versiebeheer

Versie	Datum	Wijzigingen	Voorgedragen aan	Vastgesteld op
1.0	30-04-2021	VBNL Jaarverslag 2021 (verslag van het bestuur)	Bestuur	
1.1	03-06-2021	VBNL Jaarverslag en jaarrekening 2021 (CONCEPT)	RvT op 6-6-2022	
1.2	31-08-2021	VBNL Jaarverslag en jaarrekening 2021 (CONCEPT)	RvT op 8-9-2022	

Referentie

Naam: Stichting Voedselbosbouw Nederland (VBNL)

Opdrachtgever: Bestuur en Raad van Toezicht van Stichting Voedselbosbouw Nederland

Voorzitter: Wouter van Eck

Penningmeester: Bart Lensink

Datum: 31-08-2022

Versie: 1.2 CONCEPT

Naam document: VBNL Jaarverslag en jaarrekening 2021 versie 1.2 CONCEPT (31-08-2022).docx

Inhoudsopgave

1	Algemene gegevens	4
2	Verslag van het bestuur	5
2.1	Overzicht belangrijkste resultaten 2021.....	5
2.2	Eemvallei Zuid, Almere	6
2.3	Voedselbos Zeewolde	6
2.4	Voedselbos Schijndel	7
2.5	Voedselbos Houtrak, Amsterdam.....	8
2.6	<i>Duurzame Doorbraak Voedselbosbouw</i>	9
2.7	Lobby Schaalsprong Voedselbosbouw	22
2.8	Onderzoek voedselbosbouw	22
2.9	Vooruitblik 2022	24
3	Jaarrekening	25
3.1	Balans per 31-12-2021	25
3.2	Staat van baten en lasten boekjaar 2021	26
3.3	Kasstroomoverzicht	27
4	Algemene toelichting	28
4.1	Doel.....	28
4.2	Gebruik van schattingen.....	28
4.3	Algemene grondslagen	28
4.4	Toelichting op de balans.....	30
4.5	Toelichting op de staat van baten en lasten.....	33
4.6	Bestemming exploitatiesaldo	35
4.7	Gebeurtenissen na balansdatum.....	36
4.8	Vaststelling jaarrekening	36
5	Samenstellingsverklaring.....	37

1 Algemene gegevens

Statutaire naam : Stichting Voedselbosbouw Nederland (VBNL)

Vestigingsplaats : Lelystad

Rechtsvorm : Stichting

Doelstelling : Doel van de stichting VBNL is:

- Duurzame ontwikkeling en exploitatie van nieuwe en bestaande voedselbossen in Nederland ten behoeve van een duurzame voorziening van behoeften van de vruchtgebruikers van deze voedselbossen, nu en in de toekomst, hier en elders.
- Daarnaast beoogt de stichting zoveel mogelijk bij te dragen aan een waardevolle natuurbeleving van de vruchtgebruikers van voedselbossen, alsmede aan de ontwikkeling en verspreiding van hoogwaardige kennis en ervaring met betrekking tot eetbare natuur in het algemeen en voedselbossen en permacultuur in het bijzonder.

Samenstelling bestuur op balansdatum:

- Wouter van Eck – *voorzitter*
- Bart Lensink – *penningmeester*
- Marc Buiter – *secretaris*
- Fransjan de Waard – *lid*
- Stijn Heijs – *lid*

Samenstelling Raad van Toezicht op balansdatum:

- Nel Sangers – *voorzitter*
- Henk Renting – *lid*
- Coen van Dedem – *lid*
- Jan Spijkerboer – *lid*

2 Verslag van het bestuur

2.1 Overzicht belangrijkste resultaten 2021

Projecten en partners	Belangrijkste resultaten
Voedselbos Eemvallei Zuid – Staatsbosbeheer; Stichting Het Buytenwold; Maatschap Stadsboerderij Almere	- Het definitief ontwerp is nagenoeg afgerond. - De machinaal aangeplante pioniers in het grid en aan de randen hebben veel te lijden gehad onder de weersextremen in de afgelopen jaren - Tijdens de plantdagen in december 2021 zijn er extra windhagen geplant en de plantkavels zijn met palen afgebakend.
Voedselbos Zeewolde – IVN/NME Zeewolde, gemeente Zeewolde	- Het definitief ontwerp is afgerond en de aanleg is voltooid. - Na twee droge startjaren maakt het voedselbos nu een groeispurt door - Het voedselbos fungeert inmiddels als 'leslokaal' voor cursussen en zomers worden tegen betaling rondleidingen gegeven
Voedselbos Schijndel – Groen Ontwikkelfonds Brabant; HAS Den Bosch	- Op locatie 'Hardekamp' zijn 6 productiehectares ingeplant met ca. 2.600 eetbare bomen en struiken; op de locatie Boschweg zijn bijna 600 struiken en bomen aangeplant, waaronder veel soorten die eerder niet leverbaar waren - Op beide locaties is veel plantgoed 'ingeboet', op plaatsen waar struiken en bomen de extreme droogte van 2018, 2019 en 2020 niet hebben overleefd.
Voedselbos Houtrak – Staatsbosbeheer, Greenchoice	- In 2021 is de realisatie voltooid met de aanplant van een seizoenenlaan - Studenten hebben onderzoek gedaan naar, en een schetsontwerp uitgewerkt voor een brakke variant van voedselbos Houtrak.
Programma <i>Duurzame Doorbraak Voedselbosbouw</i> – diverse partners	- Het aantal formeel opgestarte projecten rond de realisatie van min of meer grootschalige voedselbossen is gestegen van 13 naar 17 voedselbossen - Het gestelde programmadoel – realisatie van 150 hectare voedselbos in 5 jaar tijd – komt daarmee binnen handbereik - De samenwerking met Trees for All (T4A) is in 2021 geïntensiveerd; T4A heeft zich geïnteresseerd in sponsoring van het plantgoed van in totaal 47,5 hectare voedselbos, verdeeld over zes locaties.
Lobby Schaalsprong Voedselbosbouw	- Er is in 2021 een bijzonder succesvolle lobby gevoerd voor de gewenste schaalsprong van de professionele voedselbosbouw. In parlementaire stukken werd vorig jaar maar liefst 53 keer verwezen naar voedselbossen - In het kader van de Green Deal Voedselbossen heeft Stichting Voedselbosbouw veel bijgedragen aan de totstandkoming van een Handleiding wet- en regelgeving Voedselbossen en het Agroforestry Netwerk Nederland - De <i>Green Deal Voedselbossen</i> is als project formeel ondergebracht bij de stichting, waardoor het bijbehorende netwerk haar waardevolle werk voor de professionalisering en opschaling van de voedselbosbouw kan voortzetten als onderdeel van het Agroforestry Netwerk Nederland.
Onderzoek voedselbosbouw	- In het kader van het topsectorenonderzoek <i>Wetenschappelijke bodemvorming onder de Voedselbosbouw</i> zijn voor 3 onderzoekssporen de eerste data verzameld en geanalyseerd: 1) verdienmodel, 2) bovengrondse biodiversiteit en 3) Koolstofixatie en biodiversiteit in de bodem. - Het Nationaal Monitoringsprogramma Voedselbossen is in 2021 organisatorisch ingebed bij Stichting Voedselbosbouw.

2.2 Eemvallei Zuid, Almere

Naam: Voedselbos Eemvallei Zuid (30 hectare)

Locatie: Almere Oosterwold, Flevoland

Eerste aanplant: februari 2019

Ontwerp: Evelyn Derksen en Wouter van Eck

Projectinformatie: Eemvallei Zuid is een gezamenlijk initiatief van Stichting Voedselbosbouw Nederland, Stichting Het Buytenwold, Natuurboerderij Vliervelden en Staatsbosbeheer in het kader van het programma Nieuwe Natuur van de provincie Flevoland. In juni 2017 tekenden zij de overeenkomst voor de realisatie van een innovatief natuurgebied (50 ha) met een unieke combinatie van een voedselbos (30 ha), kruidenrijke weides en diverse recreatiemogelijkheden voor kinderen en volwassenen. Stichting Voedselbosbouw is verantwoordelijk voor de aanleg, het beheer en de exploitatie van het voedselbos. Staatsbosbeheer zorgt voor de aanleg en het onderhoud en beheer van de wegen, paden en waterwerken (bestaande sloten en wadi's) in het gebied.

Status: Het definitief ontwerp is nagenoeg afgerond. De snelgroeiende pioniers die machinaal waren aangeplant in de randen en in het grid van de plantvakken blijken grotendeels verloren te zijn gegaan, vooral als gevolg van de natte omstandigheden in het plantseizoen en de daaropvolgende droge zomer in 2020. Ook is er schade ontstaan door reeën (veegschade) en een muizenplaag. De status van de kilometerslange pluklinten langs de paden was tot eind 2021 onduidelijk door de manshoge distels die het zicht op de plukroutes ontnam. Inmiddels is duidelijk dat een aantal soorten het goed doet in de plukroutes terwijl andere soorten het moeilijk hebben of verloren zijn gegaan. In oktober was er een informatiemiddag in Voedselbos Eemvallei Zuid die redelijk bezocht werd. In december 2021 zijn er vier plantdagen georganiseerd met gemiddeld 15 tot 18 vrijwilligers per dag. Er zijn extra windhagen geplant en de plantkavels zijn met palen afgebakend.

2.3 Voedselbos Zeewolde

Naam: Voedselbos Zeewolde (1 hectare)

Locatie: Zeewolde, Flevoland

Eerste aanplant: maart 2018

Ontwerp: Evelyn Derksen

Projectinformatie: Voedselbos Zeewolde is in 2016 gestart als burgerinitiatief door Lydia Waterreus en Evelyn Derksen. Stichting Voedselbosbouw Nederland, IVN Zeewolde en de gemeente Zeewolde zijn als projectpartners verantwoordelijk voor de aanleg van het voedselbos achter de Rode Schuur van IVN in Zeewolde. In 2021 is Voedselbos Zeewolde overgedragen aan IVN Zeewolde in beheer/eigendom. Hiermee valt het project onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Zeewolde. IVN verzorgt het beheer met de bestaande groep vrijwilligers die inmiddels verder is uitgebreid.

Status: Het definitief ontwerp is afgerond en de aanleg is voltooid. Na twee intens droge startjaren waarin het na de aanleg voelde als overleven op deze schrale zandbodem, maakt het voedselbos nu een groeispurt door. Voedselbos Zeewolde gaat inmiddels het vijfde groeiseizoen tegemoet en begint uit te groeien tot een mooie locatie met een steeds rijkere oogst aan mooie producten. Het totaalbeeld is rijk en divers; ook in de kruidlaag is de soortenrijkdom enorm. Het bos trekt veel insecten, vogels en zoogdieren, zo blijkt uit waarnemingen met de wildcamera. De reeën zorgen voor wat schade en houden

sommige soorten klein, maar uitval is er nauwelijks. De grootste aandacht gaat uit naar het verwijderen van bramen in de winter en het verwijderen van oprukkende zwarte en witte elzen op het terrein. Het voedselbos fungeert inmiddels als 'leslokaal' voor cursussen en zomers worden tegen betaling rondleidingen gegeven.

2.4 Voedselbos Schijndel

Naam: Voedselbos Schijndel (20 hectare)

Locatie: gemeente Meierijstad - Brabant

Eerste aanplant: januari 2019

Ontwerp: Evelyn Derksen en Wouter van Eck

Projectinformatie: Het project Voedselbos Schijndel heeft tot doel te bewijzen dat een bedrijfsmatige ontwikkeling en exploitatie van een grootschalig voedselbos een economisch verdienmodel kan opleveren voor de exploitant, terwijl het tegelijkertijd bijdraagt aan een vitale natuur met een grote biodiversiteit. De projectpartners Stichting Voedselbosbouw Nederland, Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) en HAS Den Bosch beogen de opgedane kennis actief te delen, zodat derden eveneens van het project kunnen leren en deze kennis in praktijk kunnen brengen. Stichting Voedselbosbouw pacht de grond voor Voedselbos Schijndel van de provincie Noord-Brabant. De pachtperiode is begonnen op 1 januari 2019 en eindigt op 31 december 2038.

Vrijwilligers steken de handen uit de mouwen tijdens de plantdagen in Voedselbos Schijndel – foto: Rebke Klokke

Status: Het plantseizoen 2020-2021 werd op locatie 'Hardekamp' geopend in december met de hulp van ruim tachtig vrijwilligers. Er zijn zes productiehectares ingeplant met ongeveer 2.600 eetbare bomen en struiken: met notenbomen - de gewone walnoot, Japanse walnoot en witte walnoot, abrikozen en amandelen. Daarnaast is in verschillende rijen en hagen ingeboet, op plaatsen waar struiken en bomen de

extreme droogte van 2018, 2019 en 2020 niet hebben overleefd. Ook was sprake van uitval door veeg- en vraatschade. Daarom is op verschillende plaatsen boombescherming toegepast. Op de locatie Boschweg zijn in december bijna 600 struiken en bomen aangeplant. Tijdens de plantdagen is veel werk verzet door een inmiddels vaste groep vrijwilligers. Een deel van de aanplant betrof niet eerder leverbare soorten, zoals de *Amorpha Fruticosa*, *Hibiscus Syriacus* en *Viburnum Setigerum* en *Toona Sin*. Daarnaast zijn rijen die in 2019 en 2020 nog niet volledig waren aangeplant, aangevuld. Andere bomen of struiken zijn ingeboet, zoals de *Myrica Gale* die in 2019 sneuvelde door de aanhoudende droogte of vanwege vraat- of veegschade. De *Prunus Domesticus* is ingezet voor het opvullen van elzensingels waar elzen door veegschade waren uitgevallen. De elzen- en lindehagen schieten nu goed door en groeien uit tot bomen. Ook de *Crataegus Pinnatifida* en *Persimilis* doen het uitstekend. Het voedselbos wordt steeds meer een ecosysteem met een uitbundige vegetatie. Een deel van de locatie aan de Boschweg, was dit platseizoen niet toegankelijk door de uitbundige pioniervegetatie; hier vindt in het voorjaar van 2022 een schouw plaats. Dit perceel komt in het plantseizoen van 2022-2023 aan de beurt.

2.5 Voedselbos Houtrak, Amsterdam

Naam: Voedselbos Houtrak (6,5 hectare)

Locatie: Amsterdam, Noord-Holland

Eerste aanplant: 2017

Ontwerp: Jelle Fekkes en Wouter van Eck

Projectinformatie: Voedselbos Houtrak ligt tussen Amsterdam en Haarlem, niet ver van Halfweg en Spaarnwoude. Binnen een groter recreatieterrein heeft Staatsbosbeheer in 2017 6,5 hectare in bruikleen gegeven aan Stichting Voedselbosbouw voor de ontwikkeling van een voedselbos. Het is één van de 25 pilotprojecten die onderdeel zijn van het Nationaal Monitoringsprogramma uit de Green Deal Voedselbossen. Energieleverancier Greenchoice heeft een subsidie verstrekt om de realisatie mogelijk te maken; het omzetten van een kale grasvlakte in een florerend voedselbos leidt immers tot meer biodiversiteit en vastlegging van veel koolstof in bos en bodem. De aanplant en het beheer van het voedselbos wordt uitgevoerd in samenwerking met een lokale kerngroep. Staatsbosbeheer blijft verantwoordelijk voor het onderhoud aan de hoofdpaden en watergangen.

Status: Voedselbos Houtrak wordt een openbaar toegankelijk terrein, waarbij langs de paden veel ruimte is gecreëerd voor educatie over het systeem. Zo is er een wandelroute aangelegd die de bezoekers leidt langs plantgoed van verschillende continenten en door diverse biotopen en klimaatzones. In een meer afgelegen gedeelte wordt voorrang gegeven aan rust voor de natuur en (periodieke) oogst. De eerste aanplant op deze voormalige grasvlakte stamt uit 2017. In 2018 en 2019 zijn enkele duizenden bomen en struiken aangeplant. Vanwege de pandemie werden in 2020 alleen interne activiteiten ontplooid waaronder de aanplant van wilgen en de plaatsing van een informatiebord. In 2021 is de realisatie voltooid met de aanplant van een seizoenenlaan; dat wil zeggen: een laan met diverse soorten bomen die zo gekozen zijn dat er elk seizoen een of meerdere bomen in bloei staan.

Onder begeleiding van Landscape Foodscape hebben studenten van Wageningen University & Research in 2021 onderzoek gedaan naar, en een schetsontwerp uitgewerkt voor een brakke variant van voedselbos Houtrak in aansluiting op het bestaande voedselbos. Het studentenonderzoek richtte zich op diverse vormen van natuurinclusieve landbouw zoals voedselbossen in relatie tot klimaatuitdagingen zoals de stijging van de zeespiegel, waardoor veel traditionele gebieden voor voedselproductie zullen verzilten.

2.6 Duurzame Doorbraak Voedselbosbouw

2.6.1 Inleiding

De ‘identificatie’ van nieuwe voedselbosprojecten als onderdeel van het ‘Doorbraakprogramma’ verloopt nog steeds goed. Het aantal voedselbosprojecten, dat formeel is opgestart met de ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst in het kader van het Doorbraakprogramma, is het afgelopen jaar gestegen van 13 naar 17 voedselbossen. Tezamen omvatten deze projecten een oppervlakte van ruim 124 hectare voedselbos op landbouwgronden. Daarnaast zijn er goede aanknopingspunten om dit jaar nog drie of vier ‘Doorbraakprojecten’ op te starten waarmee het programmadoel – realisatie van 150 hectare voedselbos in 5 jaar tijd – ruimschoots kan worden gehaald.

De samenwerking met Trees for All is in 2021 geïntensiveerd met klinkende resultaten voor de startende voedselbosbouwers die wij ondersteunen in het kader van het Doorbraakprogramma. Op grond van onze voordrachten zijn er in 2021 al zes donatieovereenkomsten getekend voor evenzoveel voedselbossen. Via deze overeenkomsten heeft Trees for All zich gecommitteerd voor ruimhartige sponsoring van het plantgoed van in totaal 47,5 hectare voedselbos, verdeeld over zes locaties. Dat is natuurlijk een geweldige financiële steun in de rug die de betreffende initiatiefnemers gaat helpen om de investering in het plantgoed voor hun voedselbos rond te krijgen.

2.6.2 Voedselbos De Terp, Erichem

Naam: Voedselbos De Terp (4,5 hectare)

Locatie: Erichem, Gelderland

Ontwerp: Evelyn Derksen (Plantschap)

Eerste aanplant: maart 2019

Projectinformatie: Op het biologisch landbouwbedrijf De Terp C.V. wordt Voedselbos De Terp gerealiseerd (4,5 ha). De Terp C.V. is onderdeel van het biologische pompoenenbedrijf De Terp Squashpackers B.V., een bedrijf van bijna 100 hectare waar onder meer de pompoenen voor Albert Heijn worden gekweekt en verpakt. Het ontwerp van het voedselbos is gericht op de productie van een hoogwaardig assortiment aan eetbare soorten dat een hoge oogstpiek geeft in de periode september-oktober. Hierbij is gekozen voor meer exclusieve, eetbare soorten zoals de Japanse walnoot, peerlijsterbes, schapenbes, pawpaw en Szechuan peper. Het achterliggende idee is dat er in deze maanden op termijn een voldoende groot oogstvolume beschikbaar komt, dat goed afgezet kan worden in speciale voedselbospakketten bij grote marktpartijen als Albert Heijn, Udea en Ekoplaza. Ook is een deel van het voedselbos gereserveerd voor abonnementen en zelfoogst. Het is de bedoeling dat particulieren per seizoen een abonnement kunnen afnemen en gedurende de seizoenen zelf producten in het voedselbos oogsten.

Status: Het definitief ontwerp is gereed. In het vroege voorjaar van 2020 is het plantgoed grotendeels aangeplant en een deel van de populieren vervangen. Helaas heeft de jonge aanplant na een erg nat voorjaar in 2020 ook een harde klap gekregen van de extreem hete zomer die hierna volgde. Mede als gevolg van de lockdowns is er in de winter van 2021 niet aangeplant. De aanplant van het resterende plantgoed – het betreft vooral moeilijk verkrijgbare soorten en cultivars – en de vervanging van inboet staan op het programma voor het komende plantseizoen 2021-2022.

2.6.3 Het Loonse Bos, Helvoirt

Naam: Het Loonse Bos (3 hectare)

Locatie: Helvoirt, Noord-Brabant

Ontwerp: Pim de Boer (PdB Voedselbossen) en Wouter van Eck (Maatschap Ketelbroek)

Eerste aanplant: november 2019

Projectinformatie: Voedselbos 'Het Loonse Bos' is een project van Stichting Voedselbosbouw op particuliere landbouwgrond. Het perceel is gelegen in het noorden van Helvoirt, tussen twee natuurgebieden die onderdeel zijn van het Natuurnetwerk Brabant (NNB): het Helvoirts Broek en de Loonse en Drunense Duinen. Het ontwerp van het Loonse Bos dient een tweeledig doel: het creëren van een hogere biodiversiteit en het produceren van een volwaardig voedselpakket met alle benodigde voedingsstoffen. Twee hectare grond wordt ingericht voor productie; één hectare krijgt vooral een educatief karakter. Als pachter van de grond is Stichting Voedselbosbouw verantwoordelijk voor ontwerp, aanleg, beheer en exploitatie. Omdat het voedselbos onderdeel wordt van het Ondernemende Natuurnetwerk Brabant (NNB) wordt het project medefinancierd door het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB).

Status: Het voorlopig ontwerp is in 2021 uitgewerkt tot een definitief ontwerp. Ongeveer 95 procent van het beoogde voedselbos - ruim 7.000 bomen en struiken - is aangeplant. Zowel de bodem als de ligging van het voedselbos brengen uitdagingen met zich mee. De bodem heeft een laag organische-stofgehalte, waardoor deze gevoelig is voor droogte. Door de ligging komt er ook veel wild op het terrein en heeft de wind vrij spel, wat negatieve gevolgen kan hebben voor het plantgoed. Boombescherming, watergiften en extra aanplant van bosplantsoen worden toegepast om de overlevingskansen van het plantgoed te vergroten.

2.6.4 Voedselbos Leuker 1818, Baexem

Naam: [Voedselbos Leuker 1818](#) (5 hectare)

Locatie: Baexem, Limburg

Ontwerp: Eric Rietjens (IKL Limburg) en Wouter van Eck (Maatschap Ketelbroek)

Eerste aanplant: november 2019

Projectinformatie: [Voedselbos Leuker 1818](#) is een initiatief van de familie Venner, en oud boerengeslacht dat sinds 1818 heeft geboerd in Midden-Limburg. Het voedselbos wordt aangelegd op landbouwgrond aan de Leukerweg in Baexem. Hier zijn al zo'n 15.000 bomen en struiken geplant. Het familiebedrijf functioneert nu nog voornamelijk als melkveehouderij en zorgboerderij. Omdat het voedselbos wordt aangeplant terwijl de melkveehouderij nog doorloopt, zijn de eerste vijf hectare van het voedselbos zo gesitueerd dat de activiteiten elkaar niet in de weg zitten. Het voedselbos wordt in fasen aangelegd, terwijl de bedrijfsvoering van melkveehouderij geleidelijk transformeert naar voedselbos. Uiteindelijk zal Leuker 1818 20 hectare omvatten met verschillende vormen van agroforestry. Met het voedselbos wil de familie niet alleen *in samenwerking met de natuur* lekker en gezond voedsel, maar óók educatieve en recreatieve activiteiten ontwikkelen die goed zijn voor mens en natuur. De Grootouders voor het Klimaat (Urgenda) hebben een succesvolle crowdfunding gestart voor de cofinanciering van het plantgoed.

Voedselbos pionier Mark Venner steekt de spade de grond in bij Voedselbos leuker 1818 - foto: Branko de Lang

Status: In januari en februari 2021 zijn vele voedselproducerende soorten aangeplant. Het assortiment loopt uiteen van vruchtmeidoorns, olijfwilgen en duindoorns tot aalbessen, zwarte bessen en verschillende kweesoorten. In de zomer is het ontwerp verder uitgewerkt, zodat in het najaar en de winter weer kon worden aangeplant. Met zo'n 50 vrijwilligers zijn toen nog eens zo'n 2.000 bomen geplant: van kweeper tot olijfwilg tot Szechuan peper. Tot nu toe is ongeveer 50 procent van al het plantgoed aangeplant. De voedselbosvakken, ieder ongeveer één hectare groot, worden rationeel ingericht in eenvoudig oogstbare rijen. De ontwikkeling van de bodem gaat de goede kant op en de omzoming ontwikkelt zich goed. Het ecosysteem wordt langzamerhand steeds rijker. Zo weten valken, mollen, muizen, krekels, reigers, hazen, dassen en reeën het voedselbos goed te vinden. In 2021 was het Leuker 1818 ook de locatie voor de Basis cursus Voedselbossen in Limburg.

2.6.5 Voedselbos Vierhoeven, Roosendaal

Naam: [Voedselbos Vierhoeven](#) (8 hectare)

Locatie: Roosendaal, Noord-Brabant

Ontwerp: Bastiaan Rooduijn (Coöperatie Ondergrond)

Eerste aanplant: januari 2021.

Projectinformatie: Aan de zuidrand van Roosendaal, ter hoogte van sportpark Vierhoeven, wordt 'Voedselbos Vierhoeven' gerealiseerd door een samenwerkingsverband van Brabant Water, een groep omwonenden en Stichting Voedselbosbouw Nederland. Het gaat om de herinrichting van een groengebied van zo'n 30 hectare rond het drinkwaterstation van Brabant Water in Roosendaal. Van dit groengebied zal 8 hectare - verdeeld over twee percelen van 3 en 5 hectare - worden benut voor de ontwikkeling en exploitatie van een voedselbos. Het voedselbos krijgt voornamelijk een productiefunctie, waarbij één hectare wordt ingericht voor educatieve functies. Brabant Water geeft met deze pilot invulling aan haar beleid gericht op duurzame gronduitgifte. Hiermee wil zij (agrarische) pachters stimuleren maatregelen te nemen ter bevordering van een gezonde bodem en een vitale natuur. Om het voedselbos verder te ontwikkelen en lokaal te verankeren, is in 2021 'Coöperatie Aardevol' opgericht door enkele omwonenden

met ondersteuning van Stichting Voedselbosbouw. Deze coöperatie wordt pachter van de grond voor Voedselbos Vierhoeven van Brabant Water.

Vrijwilligers aan het werk in Voedselbos Vierhoeven tijdens de plantdagen in februari 2021 - foto: Koen Mol

Status: In januari 2021 is de aanleg van het voedselbos op het grotere perceel (5 hectare) gestart met de aanplant van de windsingels. Helaas konden niet alle windsingels volledig worden aangeplant. Zo stelt het bestemmingsplan voor een klein deel van het perceel beperkingen aan de aanplant van diep wortelende bomen vanwege een zogenoemde ‘archeologische verwachtingswaarde’. Er is een archeologisch onderzoek gestart om vast te stellen of er waardevolle overblijfselen uit het verleden in de bodem zitten. Als dit onderzoek geen archeologische waarden van betekenis oplevert, kunnen de ontbrekende delen van de windsingels worden aangeplant. De plantlijnen voor productieplantgoed zijn voor elk plantvak uitgezet met behulp van een GPS-inmeetsysteem. De pioniers - in totaal ongeveer 1.200 stuks - zijn op basis van deze plantlijnen in februari aangeplant. De vijver en wadi zijn in het voorjaar gegraven.

In het vroege voorjaar is de grond ingezaaid met haver, bloemen en kruiden die de bodem verbeteren. Bij de voorbereiding van de aanplant wordt geëxperimenteerd met verschillende vormen van bodembewerking en zaaigoed. Zo zijn in vier vakken diverse éénjarige gewassen ingezaaid terwijl één vak met raaigras ongemoeid werd gelaten. De andere vakken zijn ingezaaid met Sudangras – een graansoort die kan worden ingezet als groenbemester – stikstofbinders en bosplantsoen (een mengsel van reguliere bossoorten). Zo moet duidelijk worden welke voorbereiding het beste werkt. In het natte groeiseizoen zijn zo vier verschillend ogende percelen ontstaan.

Het detailontwerp voor de overige drie hectare (het populierenbos) wordt in het voorjaar van 2022 afgerond. De populieren zijn al gekapt; er zijn ruim twintig stobben geënt met populierenleemhoed, een smakvolle en eenvoudig te telen paddenstoel. Vanuit de lokale gemeenschap is veel steun voor het project in de vorm van donaties en vrijwilligers die helpen met de aanplant. Als de omgevingsvergunning voor de poelen tijdig wordt toegekend, kan de aanplant van productiesoorten in het najaar 2022 van start gaan.

2.6.6 Voedselbos Ziedewij, Barendrecht

Naam: [Voedselbos Ziedewij](#) (6 hectare)

Locatie: Barendrecht, Zuid-Holland

Ontwerp: Max de Corte (Coöperatie Ondergrond)

Eerste aanplant: naar verwachting winter 2021-2022

Projectinformatie: Ziedewij is een uitgestrekte polder bij Barendrecht die wordt ingericht tot een natuur- en beleavingsgebied. Hovenier Paul Casteleijn ontwikkelt hier een project rond de bouw van acht woningen in combinatie met de aanleg van een voedselbos van zo'n 6 hectare. In het voedselbos worden natuur, recreatie en landbouw gecombineerd. Naast het beoogde voedselbos zal het 'Natuurgoed' (10 ha) ook een permacultuur-voedseltuin, een wandelgebied en een restaurant omvatten. Oogsten zullen worden verwerkt in producten zoals siroop, wijn, azijn, jam, chutney en ingelegde en gefermenteerde producten. Gerechten bereid met producten uit het voedselbos zullen in de toekomst ook te proeven zijn in het restaurant van Natuurgoed Ziedewij.

Status: Er is al een schetsontwerp gemaakt voor het hele Natuurgoed, maar het project heeft veel vertraging opgelopen als gevolg van langdurige vertraging bij de vergunningverlening. Naar verwachting wordt de vergunning in het voorjaar van 2022 verleend. Zodra de vergunning is verleend, gaat landschapsarchitect Max de Corte, in samenwerking met Casteleijn, aan de slag met de verdere uitwerking van het ontwerp en de voorbereidingen van de aanplant van het voedselbos. De eerste aanplant van (eetbare) soorten voor het voedselbos is gepland voor de winter van 2022-2023.

2.6.7 Voedselbos Baarle-Nassau

Naam: [Voedselbos Baarle-Nassau](#) (6,3 hectare)

Locatie: Baarle-Nassau, Noord-Brabant

Ontwerp: Jan Hein Ruijgrok en Peter van Oort (Groendoener)

Eerste aanplant: najaar 2021

Projectinformatie: Voedselbos Baarle-Nassau is een initiatief van de jonge natuurkundige Nicolaas J. Geijer. Nadat hij een businessplan bij het Groen Ontwikkelfonds Brabant indiende, kreeg hij in juli 2020 de kans om een voedselbos te ontwikkelen op een perceel van 6,3 hectare. Dit stuk grond was eerder in gebruik als akker en als weide voor rundvee. Met een rijk productievoedselbos wil Nicolaas de natuur in het nabijgelegen 'Het Merkske' versterken. Het ontwerp is hierop afgestemd op de kenmerkende natte natuur in dit gebied waar bosranden overgaan in waterpartijen. De oogsten van onder meer fruit en noten wil Nicolaas verwerken in producten als jams, sappen, kastanjemeel en notenmelanges.

Nicolaas Geijer op het perceel waar Voedselbos Baerle Nassau wordt aangeplant

Status: De ontwerpers, Jan Hein Ruijgrok en Peter van Oort hebben, in overleg met Nicolaas een definitief ontwerp afgerond. Door in het ontwerp gebruik te maken van de hoogteverschillen in het gebied is een mooie gelaagdheid ontstaan. De bestaande windsingels zijn al oud en groot, waardoor in februari 2022 direct kon worden gestart met de aanplant van eetbare soorten. Om het jonge plantgoed te beschermen tegen vraat- en veegschade door wild (reeën en hazen) wordt boombescherming toegepast. Ook is in het ontwerp rekening gehouden met de hoge grondwaterstand, die in de praktijk nog een uitdaging kan zijn. Het plantgoed voor dit voedselbos wordt medegefinancierd door Trees for All.

2.6.8 Natuurplaats Binnenbos, Driebergen

Naam: [Voedselbos Binnenbos](#) (4 hectare)

Locatie: Driebergen, Utrecht

Eerste aanplant: februari 2021

Ontwerp: Evelyn Derksen (Plantschap)

Projectinformatie: Natuurplaats Binnenbos (86 hectare) is sinds 2019 eigendom van stichting ForestPeace Foundation. Het terrein was voorheen onderdeel van Landgoed Sterkenburg en Hofstede Peppelkamp en is gelegen onder de Langbroekerwetering, tussen de Broekweg en de Zuwe. ForestPeace Foundation wil een voedselbos realiseren op voormalig grasland op rivierklei in Driebergen. Naast voedselproductie voor kleinschalige markten en lokale restaurants gaat het voedselbos ook een functie vervullen als inspiratiebron voor boeren. Initiatiefnemers namens ForestPeace Foundation zijn: Jasper Folmer, Aartjan Bontje en Piet van Dijk.

Kaat Biesemans-Hoogewijs en vrijwilligster Marinka Pet - foto: Simo Goddijn

Status: Er is een ontwerp gemaakt en de aanplant van de randen en windkeringen is gestart in de winter van 2020-2021. In februari 2021 moest de aanleg tijdelijk worden stilgelegd wegens een bezwaarprocedure over de verleende omgevingsvergunning. Het ingekuilde plantgoed (bosplantsoen) heeft de zomer en de vretende woelmuizen grotendeels overleefd en is in november en december 2021 alsnog aangeplant. Naast de randbeplanting zijn alle 'dwarse' hagen die het perceel opdelen in 52 overzichtelijke plots eveneens aangeplant. Ter bevordering van de biodiversiteit van de pioniersvegetatie is in de herfst van 2021 wild zaad van allerlei inheemse ruigtekruiden – waaronder bereklauw, fluitenkruid, wilde peen, teunisbloem, pastinaak en boerenwormkruid – uitgestrooid in het voedselbos. In 2022 wordt het ontwerp verder uitgewerkt in samenwerking met voedselbosbouwer Kaat Biesemans-Hoogewijs.

2.6.9 Voedselbos Beheerlyckheid, Brouwershaven

Naam: [Voedselbos Beheerlyckheid](#) (14,3 hectare)

Locatie: Brouwershaven, Zeeland

Ontwerp: Maarten Epskamp en Max de Corte (Coöperatie Ondergrond)

Eerste aanplant: februari 2021

Projectinformatie: Initiatiefnemers Vincent Dellebeke, Anniek Risseeuw en Connie Schoenmakers hebben zich verenigd in V.O.F. Gaia Impact, onder meer met de ambitie om te ondernemen met een voedselbos. Hierbij trekken ze op met een verzekeringsbedrijf, dat speciaal voor dit doel ruim 14 hectare landbouwgrond heeft gekocht in Brouwershaven in Zeeland. Gaia Impact pacht de grond van dit verzekeringsbedrijf. Het voedselbos moet uitgroeien tot een inspiratieplek voor akkerbouwers, scholieren, agro-professionals, bedrijfsleven, overheden, toeristen en bewoners. De ambitie is om ruim 750 soorten bomen en planten aan te planten, zodat het grootste deel van het jaar een breed assortiment aan producten kan worden geoogst. Voor professionals uit het bedrijfsleven en overheden worden op termijn rondleidingen, workshops en plukdagen georganiseerd.

Status: Er is een schetsontwerp gemaakt en in februari 2021 zijn de windhagen aangeplant. In de zomer van 2021 is het ontwerp verder uitgewerkt, zodat in de winter van 2021-2022 - naast randen en boom-singels - grote hoeveelheden eetbare soorten konden worden aangeplant. Daarnaast zijn voor het gedeelte van het inspiratiebos (bezoekersbos) een definitief ontwerp en beplantingsplan gemaakt. Hiervan is ongeveer driekwart aangeplant. In het voorjaar van 2022 wordt het ontwerp van het productiebos verder uitgewerkt, zodat in de winter van de aanplant van de eerste productiegewassen kan worden gestart.

2.6.10 Voedselbos Zonnegoed, Ens

Naam: [Voedselbos Zonnegoed](#) (5,5 hectare)

Locatie: Ens, Flevoland

Ontwerp: Evelyn Derksen (Plantschap)

Eerste aanplant: februari 2021

Projectinformatie: Voedselbos Zonnegoed is het eerste voedselbos dat op een akker in de Noordoost-polder wordt aangeplant. Als onderdeel van Boerderij Zonnegoed van Joost en Corné van Strien zal het voedselbos opgroeien tegen de achtergrond van het werelderfgoed Schokland. Van Strien wil deze unieke combinatie van oude en nieuwe natuur in het weidse polderlandschap benutten door het voedselbos deels open te stellen voor recreatie en educatie van geïnteresseerde bezoekers. Een deel van de winst die het bedrijf maakt, wordt al geïnvesteerd in verduurzaming van de bodem. Hieraan zal Voedselbos Zonnegoed een waardevolle bijdrage leveren. Bovendien biedt het voedselbos de mogelijkheid om een veel breder assortiment agrarische producten aan te bieden.

Status: Op basis van het schetsontwerp zijn in de winter van 2020-2021 de randen van het voedselbos aangeplant met soorten voor windkering en bestuiving. In 2021 is grondwerk uitgevoerd. Er zijn poelen gegraven en het centrale labyrint is aangelegd. Ook is 's winters het noordelijke deel van het voedselbos aangeplant met voedselbossoorten. Het ontwerp wordt in 2022 verder uitgewerkt in samenwerking met

Joost van Strien, zodat het perceel in de komende winters verder kan worden ingevuld met eetbare en stikstofbindende soorten.

Heel bijzonder is dat dit voedselbos de naam [‘Parlementair Voedselbos’](#) mag dragen, nadat oud-minister Carola Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit bij haar afscheid in december 2021 aan elke kamerfractie een boom schonk, aan te planten in een voedselbos in Nederland. Stichting Voedselbosbouw pakte de handschoen op en droeg Voedselbos Zonnegoed voor. In het definitieve ontwerp zullen deze bomen een bijzondere plek krijgen, die kunnen worden bezocht door Tweede Kamerleden en mensen uit hun netwerk.

2.6.11 Voedselbos De Bongerd, Echt

Naam: Voedselbos De Bongerd (5,5 hectare)

Locatie: Echt, Limburg

Ontwerp: Martijn Aalbrecht (De Voedselboss) en Erik Rietjens (Food Forest Factory)

Eerste aanplant: winter 2021-2022

Projectinformatie: Voedselbos de Bongerd is een project van boerenzoon Frank Omloo, die een aantal jaar geleden de gronden van de boerderij van zijn vader (ruim 10 hectare) overnam. Omloo ontwikkelt hier een landgoed, waarin naast een hoogstamboomgaard een voedselbos wordt aangeplant. Hij wil de afzet en verwerking van de voedselbos oogsten op eigen terrein ter hand nemen. Daarbij wil hij zich concentreren op behoud van de vaak hoge voedingswaarde van voedselbosproducten, mede door verlenging van de houdbaarheid met behulp van technieken, zoals het droogvriezen van vruchten.

Status: In 2021 is gewerkt aan een globaal vlekkenplan en vond overleg plaats met het rentmeestersbureau en de gemeente in het kader van het bestemmingsplan en rangschikking als landgoed conform de Natuurschoonwet. De omzetting van de percelen met als doel de status van landgoed te krijgen, heeft impact gehad op de verdere uitwerking en invulling van het ontwerp. Een aantal windsingels is al aanwezig, zodat in de winter van 2021 een start kon worden gemaakt met de aanplant. Zo is een intensief grid van pioniers aangeplant met het oog op bodemopbouw door de groei van houtige gewassen. Zodra de landgoedstatus een feit is, wordt het ontwerp verder gedefinieerd. De pioniers worden daartoe gefaseerd verwijderd om plaats te maken voor eetbare productiesoorten.

2.6.12 Voedselbos HEI 15, Sint-Geertruid

Naam: [Voedselbos HEI 15](#) (5 hectare)

Locatie: Sint Geertruid, Limburg

Ontwerp: Erik Rietjens (Food Forest Factory) en Wouter van Eck

Eerste aanplant: winter 2021-2022

Stefan Lemlijn wandelt met zijn zoontje over het perceel waar Voedselbos HEI 15 wordt aangeplant

Projectinformatie: HEI 15 of De Heihof, zoals het bedrijf van oudsher wordt genoemd, heeft een rijke geschiedenis. Het boeren erf is al sinds 1920 in familiebezit. In de jaren dertig van de vorige eeuw begon grootvader Jean een melkveebedrijf van 35 hectare in het weidse landschap van de Mescherhei. Stefan Lemlijn, telg uit de derde generatie van deze Limburgse boerenfamilie, besloot in 2015 echter een nieuwe weg in te slaan. Terwijl het familiebedrijf zich in het verleden richtte op veehouderij en fruitteelt, koos hij samen met zijn vrouw Julie voor een natuurinclusieve aanpak. Het voedselbos is een belangrijke pijler van deze omschakeling naar een duurzaam en ecologisch boerenbedrijf waarin voedselproductie, recreatie en educatie hand in hand gaan. Het voedselbos wordt aangeplant in een heuvelachtig gebied, met hoogteverschillen van 50 tot 60 meter. Een deel van dit gebied is bestemd voor productie, terwijl in een ander deel de beleving vooropstaat. De familie Lemlijn gaat zelf de oogst verwerken en producten aanbieden aan gasten van hun Bed & Breakfast. Ook is een deel van de oogst bestemd voor een lokaal cateringbedrijf en pop-up restaurant.

Status: Het project ging eind 2020 van start. In 2021 is een (schets)ontwerp gemaakt, zodat de aanplant van hagen en boomsingels in de winter van start kon gaan en inmiddels is voltooid. Ook is een grid van pioniers op een deel van het perceel aangeplant. Het ontwerp wordt begin 2022 verfijnd en vervolgens wordt in samenwerking met de cateraar het definitieve beplantingsplan opgesteld. Naar verwachting wordt in de winter van 2022-2023 op de lössgronden een grote hoeveelheid productieplantgoed geplant.

2.6.13 Voedselbos Lingehout, Geldermalsen

Naam: Voedselbos Lingehout (8,5 hectare)

Locatie: Geldermalsen, West-Betuwe, Gelderland

Eerste aanplant: februari 2022

Ontwerp: Evelyn Derksen (Plantschap)

Projectinformatie: In mei 2021 ondertekenden Burgerwindcoöperatie West Betuwe U.A. (kortweg: Betuwewind) en Stichting Voedselbosbouw een samenwerkingsovereenkomst voor de realisatie van Voedselbos Lingehout in Geldermalsen. Betuwewind is opgericht door burgers die een actieve bijdrage willen leveren aan een duurzame, regionale energievoorziening. De opbrengsten uit de windmolenprojecten van de coöperatie vloeien terug naar de regio en worden ingezet voor lokale duurzaamheidsinitiatieven.

Mede vanwege de herplantplicht die voortvloeit uit de aanleg van de windparken Avri en Deil in Geldermalsen en de ideële doelstelling van Betuwewind ontstond in 2019 het idee om een voedselbos te gaan realiseren. Het voedselbos wordt onderdeel van een gemengde, natuurinclusieve boerderij van 11 hectare aan de Tielerweg in Geldermalsen, waarvan ook een biologische tuinderij, rijenteelten en een boomkwekerij deel uitmaken. Met de grondeigenaar - Stichting Landgoed Groot Westerhout - is een erfpacht-overeenkomst gesloten met een looptijd van 26 jaar en een mogelijkheid tot verlenging. Daarnaast heeft Betuwewind de ontwikkeling en exploitatie van het voedselbos ondergebracht in een aparte entiteit: *Coöperatief Voedselbos Lingehout B.V.* Mede op basis van het businessplan hebben 150 leden een financiële bijdrage geleverd voor de ontwikkeling van het voedselbos. Als tegenprestatie krijgen deze zij als eerste het recht gebruik te maken van de oogst; de resterende oogst wordt verkocht via andere kanalen.

Status: Voor het voedselbos is in 2021 een basisontwerp gemaakt voor de randen en de indeling van het terrein in kleinere eenheden. In de zomer van 2021 is het terrein ingezaaid met een mengsel van diep wortelende gewassen om de vastgereden bodem te 'breken'. Hierbij is onder andere rammenas ingezaaid. De randen worden in februari-maart 2022 gevuld met 'bosplantsoen', dat bestaat uit 'systeemplanten', zoals wilgen, elzen, veldesdoorns en haagbeuken, die bosvorming bevorderen en bestuiving ondersteunen. Onder begeleiding van Stichting Voedselbosbouw wordt de aanplant uitgevoerd door leden van Betuwewind en vrijwilligers van Life Terra.

2.6.14 Voedselbos Lubosch Land, Ransdaal

Naam: [Voedselbos Lubosch Land](#) (5 hectare)

Locatie: Ransdaal, Limburg

Ontwerp: Erik Rietjens (Food Forest Factory) en Wouter van Eck

Eerste aanplant: winter 2021-2022

Laura en Geert Jan Nieboer, initiatiefnemers van Voedselbos Lubosch Land

Projectinformatie: Op een steenworp afstand van het kerkdorpje Ransdaal, midden in het Limburgse heuvelland, ligt Lubosch Land. De naam verwijst naar de oude naam van de plek waar nu de boerderij van de familie Nieboer ligt. De familie heeft hier een melkveehouderij overgenomen om een duurzame agrarische onderneming op te zetten. Initiatiefnemer Geert Jan Nieboer en zijn dochter Laura hebben geen

agrarische achtergrond, maar willen graag een bijdrage leveren aan een gezonde en duurzame vorm van voedselproductie. Met dit doel voor ogen hebben zij het initiatief genomen voor Lubosch Land. Deze naam is niet alleen een eerbetoon aan de locatie en haar historie, maar ook een ‘paraplu’ voor de activiteiten die zij hier willen ontwikkelen. Zoals de aanplant van Voedselbos Lubosch Land, die in het najaar van 2021 van start is gegaan. Het voedselbos wordt aangeplant op een heuvelachtig terrein met lössgrond en hoogteverschillen van 10 tot 15 meter. In het ontwerp wordt rekening gehouden met de contouren van dit typisch Limburgse landschap. Er worden zo’n 200 eetbare soorten aangeplant die zo worden geordend dat er straks eenvoudig kan worden geoogst. De koeienstal wordt omgebouwd tot een multifunctionele werkruimte voor verkoop en verwerking van producten. Achter in de stal komt een productieruimte, waar de oogst uit het voedselbos wordt verwerkt tot lokale producten.

Status: In 2021 is een (schets)ontwerp gemaakt. Op verschillende plantdagen in de winter van 2021-2022 zijn alle hagen en boomsingels aangeplant. Daarnaast is een grofmazig grid van pioniers aangelegd op vrijwel het gehele perceel. Het ontwerp wordt begin 2022 verfijnd, waarna het definitieve beplantingsplan wordt opgesteld. De planning is om in de winter van 2022-2023 de eerste grote hoeveelheid productieplantgoed aan te planten.

2.6.15 Voedselbos Pickensteeg, Echt

Naam: Bosboerderij Pickensteeg (8 hectare)

Locatie: Esch, Limburg

Eerste aanplant: februari 2022

Ontwerp: Peter van Oort (Groendoener) en Jan Hein Ruijgrok

Projectinformatie: Met Bosboerderij Pickensteeg willen Celine de Gast en Lino Veassen een milieuvriendelijk totaalconcept ontwikkelen waarin hun voorliefde voor het boerenleven, de natuur en het ontwikkelen van creatieve foodconcepten tot leven komt. Ze willen een gastronomisch voedselbos ontwikkelen waarmee ze toprestaurants willen bedienen met bijzondere, minder bekende en uitheemse soorten. Het uiteindelijke doel is een afzetmarkt te creëren bij restaurateurs, cateraars en andere spelers in de regio. Ook wil het tweetal in het voedselbos plekken creëren waar ruimte is voor culinaire beleving. Verder krijgt een deel van het voedselbos een romantisch karakter, waar bezoekers straks al ‘in het klein’ kunnen zien en beleven hoe een voedselbos eruit kan zien. Het ontwerp van het voedselbos is geïnspireerd op de zichtlijnen en vormen die het Limburgse landschap kenmerken.

Begin 2021 is de eerste rij (amandel)bomen aangeplant in het voedselbos bij Bosboerderij Pickensteeg

Status: Begin 2022 worden de eerste planten besteld. Het ontwerp van het voedselbos bouwt voort op de omringende houtwallen in het gebied, die het mogelijk maken verschillende thema's in het voedselbos te creëren. Eerst wordt een hoofdstructuur aangebracht in het veld, dan worden de planrijen erin getekend. Op basis van de principes van een voedselbos wordt onder meer een soortenrijke fruitboomgaard ingericht in een lange strook met in het midden een ontmoetingsplaats. In het noordelijke deel van het voedselbos worden windhagen aangeplant. Hier wordt een soort 'arena' in een subtropische sfeer gecreëerd met de meest bijzondere soorten die in het bos te vinden zijn. Het lageregelegen deel zal meer gericht zijn op productie, met soorten die meer nattigheid kunnen verdragen. De akker, waar het natter is, krijgt specifieke soorten die tegen 'natte voeten' kunnen. Er wordt gefaseerd aangeplant. De verwachting is dat medio maart 2022 ongeveer 10 tot 15 procent van het ontwerp is aangeplant.

2.6.16 Voedselbos Achterhoek, Neede

Naam: Voedselbos Achterhoek (11,8 hectare)

Locatie: Lochuizen, Neede, Gelderland

Ontwerp: Martijn Aalbrecht (De Voedselboss)

Eerste aanplant: december 2021

Projectinformatie: Voedselbos Achterhoek is een initiatief van Hens en Ilze Mekking (Mekking Agro). Zij hebben de ambitie om hun boerderij - een voormalige veehouderij die al generaties familiebezit is - te transformeren naar een natuurinclusief landbouwbedrijf. Aan de noordzijde van het beoogde voedselbos bevinden zich de Buurserbeek en natuurgebied Needse Achterveld, eigendom van het Waterschap Rijn en IJssel en Staatsbosbeheer. Voedselbos Achterhoek wordt een rationeel voedselbos dat is gericht op agrarische voedselproductie. Een klein deel, ongeveer één, zal toegankelijk zijn voor publiek, zodat recreanten en professionals kunnen kennismaken met talrijke eetbare soorten en het agro-ecosysteem van het voedselbos.

Status: Er is een schetsontwerp gemaakt en de eerste windhagen zijn in december 2021 geplant. In het voorjaar van 2022 wordt het schetsontwerp uitgewerkt tot een definitief ontwerp, waarna de bestellingen voor plantseizoen 2022-2023 geplaatst kunnen worden. Bij de voorbereiding van de aanplant wordt ook gekeken naar het beperken van vraatschade door reeën en konijnen. Het plantgoed voor Voedselbos Achterhoek wordt mede gefinancierd door Trees for All.

2.6.17 Voedselbos Lust en Last, Sommeldijk

Naam: Voedselbos Lust en Last (5 hectare)

Locatie: Sommeldijk, Zuid-Holland

Ontwerp: Maarten Epskamp (Coöperatie Ondergrond)

Eerste aanplant: winter 2021-2022

Status: In het voorjaar van 2021 is ter ondersteuning van de aanvraag van een omgevingsvergunning een studie gedaan naar de identiteitsbepalende factoren van het (semi-)open landschap van Goeree-Overflakkee en de landschappelijke inpassing van het voedselbos. Nadat in september de omgevingsvergunning werd verleend, is een ontwerp gemaakt voor de windhagen, die in de winter van 2021-2022 zijn aangeplant. In het voorjaar van 2022 wordt het ontwerp van verder uitgewerkt, zodat in de winter van 2022-2023 kan worden begonnen met de aanplant van de eerste eetbare gewassen.

2.7 Lobby Schaalsprong Voedselbosbouw

Met de medewerking van een bevoegen lobbyist in Den Haag en twee enthousiaste student-stagiaires hebben we in 2021 een bijzonder [succesvolle lobby](#) gevoerd voor de gewenste schaalsprong van de professionele voedselbosbouw. In parlementaire stukken werd vorig jaar maar liefst 53 keer verwezen naar voedselbossen. In 2019 gebeurde dat nog slechts vijftien keer. Verschillende werkbezoeken aan Voedselbos Ketelbroek in Groesbeek en vele goede gesprekken met parlementariërs en hun medewerkers hebben geleid tot vier breed gesteunde moties ter bevordering van de voedselbosbouw (zie [hier](#), [hier](#), [hier](#) en [hier](#)). Deze succesvolle lobby is in december 2021 bekroond door de mooie [slotwoorden](#) van Carola Schouten.

Niet alleen in de politiek, maar óók op bestuurlijk niveau was onze lobby succesvol. In het kader van de *Green Deal Voedselbossen* heeft Stichting Voedselbosbouw in 2021 meegewerkt aan een [Handleiding wet- en regelgeving Voedselbossen](#). Deze handleiding geeft niet alleen inzicht in de mogelijkheden en belemmeringen voor voedselbossen in wet- en regelgeving, maar ook in de wijze waarop initiatiefnemers het beste hiermee om kunnen gaan. Daarnaast hebben wij in 2021 veel bijgedragen aan de [oprichting](#) van het [Agroforestry Netwerk Nederland](#) op 6 december 2021. Veel van onze contacten uit provincies en gemeentes hebben zich inmiddels aangesloten bij de Taskforce Wet- en Regelgeving die deel uitmaakt van dit netwerk. De *Green Deal Voedselbossen* is als project formeel ondergebracht bij de stichting. Dit heeft ertoe bijgedragen dat het bijbehorende netwerk haar waardevolle werk voor de professionalisering en opschaling van de voedselbosbouw kan voortzetten als onderdeel van het *Agroforestry Netwerk Nederland*. Er zijn, met andere woorden, goede randvoorwaarden gecreëerd om in 2022 een aantal bijzonder gewenste veranderingen – met name meer ruimte in wet- en regelgeving en een substantieel budget voor de beoogde schaalsprong van voedselbosbouw – daadwerkelijk te realiseren.

2.8 Onderzoek voedselbosbouw

2.8.1 Wetenschappelijke bodemvorming onder de Voedselbosbouw

Om de reële en potentiële meerwaarden van voedselbossen in gematigde klimaatzones te toetsen en te onderbouwen zijn 10 consortiumpartners in 2020 van start gegaan met het topsectorenonderzoek [Wetenschappelijke Bodemvorming onder de Voedselbosbouw](#). Doel van het project is: wetenschappelijk verantwoorde inzichten genereren in de duurzaamheidsimpacts van voedselbossen in termen van verdienvermogen, klimaatmitigatie, biodiversiteit, bodemkwaliteit en ecologische veerkracht (mede met het oog op de voortgaande klimaatverandering).

Het topsectorenonderzoek naar de duurzaamheidsimpacts van voedselbossen onderscheidt zich door een vernieuwende integrale aanpak. Met het oog op de gewenste analyses zijn er drie onderzoekssporen uitgezet. Onder begeleiding van experts van Wageningen Economic Research (WEcR) en Stichting Voedselbosbouw hebben studenten van de HAS Den Bosch in het eerste werkspoor inmiddels een rekenmodel ontwikkeld waarmee business cases rond ontwerp, aanleg en exploitatie van een voedselbos integraal kunnen worden doorgerekend. In het tweede werkspoor staat de bovengrondse biodiversiteit centraal. Onderzoekers van Wageningen Environmental Research (WEnR) begeleiden in dit werkspoor studenten van de Wageningen Universiteit, Aeres Hogeschool en de HAS Den Bosch bij hun onderzoek naar het voorkomen van dag- en nachtvlinders, loopkevers, planten en broedvogels in en rond voedselbossen.

Het derde, meest omvangrijke werkspoor omvat een promotieonderzoek naar de impacts van voedselbossen op de biodiversiteit en koolstoffixatie in de bodem, in vergelijking met andere landbouwsystemen en natuurgebieden. De relevantie van dit grensverleggende onderzoek, dat wordt uitgevoerd door

onderzoekers van het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO) en het Centrum voor Bodemecologie (CSE), kan nauwelijks worden overschat. De bodembiodiversiteit speelt immers een cruciale rol bij ecosysteemdiensten zoals bodemvruchtbaarheid, natuurlijk plaagbeheer en koolstofopslag in de bodem. Over de manier waarop, en de mate waarin het bodemleven deze ecosysteemdiensten verleent, is echter nog veel onduidelijk. Met het oog op de complexe bodemprocessen richt het onderzoek zich op verzameling en analyse van uitgebreide datasets met betrekking tot voorkomende soorten, aantallen en ook het functioneren van verschillende groepen bodemorganismen: bacteriën, schimmels, aaltjes, protozoën¹ en wormen. In een zogenoemde 'chronosequentie'² worden 14 voedselbossen van verschillende leeftijden en referentielocaties onderzocht, waaronder twee rationele voedselbossen³.

Het onderzoeksproject *Wetenschappelijke Bodemvorming onder de Voedselbosbouw* wordt uitgevoerd en medegefinancierd in het kader van het topsectorenbeleid voor de sectoren Agri & Food en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen. Het projectconsortium bestaat uit Wageningen Environmental Research (WEnR), het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO-KNAW), Stichting Voedselbosbouw Nederland, de provincie Flevoland, de Aeres hogeschool in Almere, de HAS Den Bosch, het Groen Ontwikkelfonds Brabant, de regio Noordoost-Brabant en de waterschappen De Dommel en Aa en Maas. Het project is voortgekomen uit de onderzoekagenda van de Green Deal Voedselbossen (2017).

2.8.2 Nationaal Monitoringsprogramma Voedselbossen

Het Nationaal Monitoringsprogramma Voedselbossen is in 2021 organisatorisch ingebed bij Stichting Voedselbosbouw. Het NMVB komt voort uit de Green Deal Voedselbossen en is een gestandaardiseerd wetenschappelijk monitoringsprogramma onder ruim dertig voedselbossen die aan de definitie van de Green Deal voldoen. Vanwege de aflopende termijn van de Green Deal dreigde het NMVB in een vacuüm terecht te komen. Om dat te voorkomen heeft Stichting Voedselbosbouw het NMVB eind 2021 onder haar hoede genomen als formele uitvoerder van het programma.

Het Nationaal Monitoringsprogramma Voedselbossen gaat over het langjarig gestandaardiseerd monitoren van voedselbossen die voldoen aan de definitie van de Green Deal Voedselbossen. De langdurige (minimaal vijf jaar) monitoring heeft tot doel te komen tot een uitgebreide datacollectie rond de invloed van voedselbossen op de bodemgezondheid, biodiversiteit, koolstofopslag, voedselproductie, vermogen, sociale cohesie en de relatie tussen mensen en natuur. Sinds de start eind 2019 faciliteert het NMVB metingen en analyses in voedselbossen volgens wetenschappelijk verantwoorde methoden. Tezamen met het topsectorenonderzoek *Wetenschappelijke bodemvorming onder de Voedselbosbouw* (zie vorige paragraaf 2.9.1) voorziet het NMVB daarmee in een grote maatschappelijke behoefte aan robuust, gestandaardiseerd en systematisch onderzoek naar het functioneren van voedselbossen als serieuze landbouwmethode in gematigde klimaatzones.

¹ Protozoën zijn eencellige, vaak beweeglijke eencellige organismen, die zelfstandig leven of op andere levensvormen parasiteren. Zelfstandig levende soorten protozoën voeden zich met organisch materiaal van bepaalde soorten micro-organismen. Protozoa onderscheiden zich van micro-organismen die fotosynthese gebruiken om in leven te blijven. Er zijn wel algen bekend, zoals Euglena en Dinobryon, die chloroplasten bevatten voor fotosynthese, maar zich ook voeden met organisch materiaal en zich zelfstandig voortbewegen.

² Een chronosequentie is een wetenschappelijke beschrijving van een set van ecologische locaties met diverse gemeenschappelijke kenmerken maar met verschillende leeftijden.

³ Een 'rationeel' voedselbos is een flexibel en dupliceerbaar basismodel waarbij een beperkt aantal houtige, eetbare soorten (± 15 -20 per hectare) in rechte, makkelijk oogstbare rijen en vegetatielagen naast elkaar wordt geplaatst, met behoud van de ecologische principes van een natuurlijk bos.

2.9 Vooruitblik 2022

Alle, in dit jaarverslag beschreven projecten en activiteiten zullen worden voortgezet in 2022. In de tweede helft van 2022 zal daarnaast het project 'Ondernemen met Voedselbossen' worden afgerond met de oplevering van enkele animaties over 'het scheppingsverhaal' van voedselbossen in gematigde klimaatzones, een video 'Pionieren met Voedselbossen' en een digitaal handboek 'Ondernemen met Voedselbossen'. Vanzelfsprekend gaan we ook verder met de identificatie en uitvoering van (nieuwe) projecten rond de realisatie van min of meer grootschalige voedselbossen in de landbouw in het kader van het Doorbraakprogramma. Ten slotte zijn ook onze lobby richting politiek en bestuur en de bouw van een database en een nieuwe website rond de professionele voedselbosbouw belangrijke activiteiten op onze werkagenda voor 2022.

3 Jaarrekening

3.1 Balans per 31-12-2021

3.1.1 Activa

Tabel 3.1.1: Activa

Activa in €	Toelichting *)	2021 31 december	2020 31 december
Immateriële vaste activa			
Overige immateriële vaste activa		2.919	-
Vorderingen en overlopende activa	4.4.2		
- Op handelsdebiteuren		14.285	78.889
- Belastingen		-	1.386
- Overige vorderingen		56.520	7.107
Totaal: Kortlopende vorderingen		70.805	87.382
Liquide middelen	4.4.3	281.266	185.838
Totaal: Activa		354.990	273.220

*) De nummering verwijst naar de toelichting

3.1.2 Passiva

Tabel 3.1.2: Passiva

Passiva in €	Toelichting *)	2021 31 december	2020 31 december
Eigen vermogen	4.4.4		
Algemene reserve		19.652	55.478
Bestemmingsreserves		280.000	107.687
Totaal eigen vermogen		299.652	163.165
Kortlopende schulden en overlopende passiva	4.4.5		
- Vooruit ontvangen vergoeding nog uit te voeren projecten		-	-
- Schulden aan leveranciers en handelskredieten		24.187	76.242
- Schulden aan bestuurders		1.064	1.064
- Belastingen		870	-
- Overige schulden		29.217	32.749
Totaal schulden		55.338	110.055
Totaal passiva		354.990	273.220

*) De nummering verwijst naar de toelichting

3.2 Staat van baten en lasten boekjaar 2021

Tabel 3.2: Staat van baten en lasten

Baten en Lasten in €	Toelichting *)	2021	Begroting	Verschil	2020
Baten	4.5.1				
- Baten, subsidies en donaties		697.750	713.271	-15.521	513.627
Totaal baten		697.750	713.271	-15.521	513.627
Lasten	4.5.2				
- Exploitatielasten		375.931	561.103	-185.172	353.578
- Kantoorlasten		898	2.016	-1.118	1.012
- Publicatielasten		46.627	25.000	21.627	8.095
- Algemene lasten		5.555	26.728	-21.173	11.472
- Verleende subsidies		101.900	54.050	47.850	30.050
- Diensten derden		28.969	2.058	26.911	8.199
Totaal lasten		559.880	670.955	-111.075	412.406
Bedrijfsresultaat		137.870	42.316	95.554	101.221
Financiële baten en lasten	4.5.3				
		-1.383	-200	-1.183	-505
Resultaat		136.487	42.116	94.371	100.716

*) De nummering verwijst naar de toelichting

Geput uit bestemmingsreserve:	2021
Voedselbos Eemvallei Zuid	-
DOEN-Duurzame Doorbraak	107.687

3.3 Kasstroomoverzicht

Tabel 3.3: Kasstroomoverzicht

Kasstroom in €	2021	2020
Bedrijfsresultaat	137.870	101.221
Mutatie kortlopende vorderingen	-16.578	-1.520
Mutatie vreemd vermogen kort	-54.716	27.453
Mutatie werkkapitaal	-38.138	28.973
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	99.732	130.194
Betaalde rente	1.383	505
Overige operationele activiteiten	-1.383	-505
Kasstroom uit operationele activiteiten	98.349	129.689
Investeringen in vaste activa	2.919	-
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-2.919	-
Vermogensonttrekkingen	-	-
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-	-
Mutatie geldmiddelen	95.430	129.689

4 Algemene toelichting

4.1 Doel

De stichting tracht haar doel te verwezenlijken door:

- werving en ondersteuning van de mensen en middelen die nodig zijn voor een duurzame ontwikkeling en exploitatie van voedselbossen in Nederland;
- het ontwerpen, aanleggen, beheren en exploiteren van vitale voedselbossen in Nederland;
- het ontwikkelen en delen van kennis en vaardigheden in relatie tot de duurzame ontwikkeling en exploitatie van voedselbossen en andere vormen van eetbare natuur in gematigde klimaatzones, onder meer door middel van onderzoek, advies, training en educatie voor diverse doelgroepen;
- alle handelingen die met een duurzame ontwikkeling en exploitatie van voedselbossen in ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

De doelstellingen in 2020 hebben betrekking op de aanleg van een voedselbos in het project 'Eemvallei Zuid' in Flevoland in samenwerking met Staatsbosbeheer, het Voedselbos 'Schijndel' in de provincie Brabant, Scholingsprogramma voor de provincie Overijssel, het programma 'Duurzame Doorbraak Voedselbosbouw' gefinancierd door Stichting DOEN en Greenchoice, en het Masterplan LNV voor Agroforestry & Voedselbosbouw, gefinancierd door het Louis Bolk instituut.

4.2 Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

4.3 Algemene grondslagen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 640 'Organisaties zonder winststreven'. Ingevolge Richtlijn 640, lid 305 (jaareditie 2021), dient Stichting Voedselbosbouw Nederland de begrotingscijfers in de staat van baten en lasten op te nemen. Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in euro's, tenzij anders vermeld.

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in euro's, tenzij anders vermeld. Voor zover niet anders is vermeld zijn de activa en passiva gewaardeerd tegen nominale waarde.

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

4.3.1 Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Vorderingen en schulden

De vorderingen en schulden worden bij eerste opname in de balans gewaardeerd tegen de reële waarde inclusief de transactiekosten. Vervolgens worden de vorderingen en schulden gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs, verminderd met bijzondere waardeverminderingen. De geamortiseerde kostprijs komt in het algemeen overeen met de nominale waarde.

Liquide middelen

De liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor zover niet anders vermeld staan de liquide middelen volledig ter vrije beschikking.

4.3.2 Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Lasten die samenhangen met de verrichte prestaties, worden in principe verantwoord in dezelfde periode als de opbrengsten uit die prestatie.

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen.

Het resultaat boekjaar wordt deels toegevoegd aan de algemene reserve en deels toegevoegd aan de bestemmingsreserve.

4.3.3 Te verrekenen/ af te dragen omzetbelasting

Voor de projecten Voedselbos Zeewolde en Doen Duurzame Doorbraak is geen sprake van belastbare omzet in de zin van de omzetbelasting. De gesubsidieerde activiteit leidt niet tot het verbruik van prestaties door de subsidiegever of andere identificeerbare persoon. De toegekende subsidie is niet belastbaar voor de omzetbelasting voor wat betreft de projecten Voedselbos Zeewolde en Doen Duurzame Doorbraak. De btw op de inkopen zijn voor deze projecten niet verkenbaar doordat zij niet zijn toe te rekenen aan belastbare prestaties. Voor de overige projecten (met uitzondering van Algemeen) is sprake van belastbare omzet voor de btw. De btw op de omzet wordt afgedragen en de btw op de inkopen zijn rechtstreeks toe te wijzen aan de belaste prestaties. Hierdoor is de btw op de inkopen verrekenbaar met de af te dragen btw.

Onder Algemeen zijn de ontvangen donaties van geringe omvang verantwoord. De donaties leidt niet tot het verbruik van prestaties door de geveer of andere identificeerbare persoon. De donaties zijn niet belastbaar voor de omzetbelasting. De btw op de inkopen zijn toe te wijzen aan de belastbare omzet en hierdoor verkenbaar met de af te dragen btw van de belaste prestaties.

4.3.4 Belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting

Stichtingen zijn op basis van de Nederlandse fiscale wetgeving belastingplichtig voor de heffing van vennootschapsbelasting indien en voor zover een onderneming wordt gedreven. Afhankelijk van de fiscale kwalificatie van haar activiteiten, is een stichting niet, beperkt of volledig belastingplichtig met betrekking tot de exploitatieresultaten van die activiteiten. Het ondernemerschap wordt naar fiscale maatstaven bepaald. Dit betekent dat getoetst wordt of sprake is van een duurzame organisatie van arbeid en kapitaal die deelneemt aan het economische verkeer en met die activiteiten winst beoogt (fiscaal ondernemerschap). In deze gevallen zal vooral getoetst worden aan het criterium “het beogen van winst”.

Op basis van de wetgeving en rechtspraak valt onder het beogen van winst namelijk ook het behalen van exploitatieoverschotten, ook als die bedoeld zijn om binnen de stichting een buffervermogen op te bouwen.

Er wordt geen onderneming gedreven die deelneemt aan het economisch verkeer in de zin van de vennootschapsbelasting er wordt niet in concurrentie getreden met andere ondernemingen.

Er is geen oogmerk om winst te maken en het batig saldo wordt uitsluitend aangewend om de kosten te dekken in het kader van het realiseren van de doelstellingen van de stichting. Er hoeft derhalve geen VPB te worden afgedragen.

4.4 Toelichting op de balans

Hierna worden de specifieke posten uit de balans per 31 december 2020 nader toegelicht

4.4.1 Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa in €	2021 31-dec	2020 31-dec
Overige immateriële vaste activa	2.919	-
Totaal	2.919	-

Toelichting

Van Agrifirm NWE B.V. zijn betalingsrechten gekocht 19,46 stuks voor € 150,- per betalingsrecht. Het betreft een inkomenssteun in de agrarische sector in de vorm van betalingsrechten.

4.4.2 Vorderingen en overlopende activa

Tabel 4.4.2: Vorderingen

Vorderingen in €	2021 31-dec	2020 31-dec
Handelsdebiteuren		
- Totaal debiteuren	14.285	78.889
Belastingen		
- Te vorderen omzetbelasting	-	1.386
Vorderingen en overlopende activa		
- Overige vorderingen	56.520	7.107
Totaal	70.805	87.382

Toelichting

De vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de

nominale waarde. Noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid worden in mindering gebracht. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen. Onder de kortlopende vorderingen bevinden zich, evenals op 31 december 2020, geen posten met een overeengekomen looptijd die langer is dan 1 jaar.

Debiteuren: De debiteuren zijn gewaardeerd tegen nominale waarde van de uitstaande vorderingen. Een voorziening wegens mogelijke oninbaarheid wordt niet noodzakelijk geacht.

4.4.3 Liquide middelen

Onder de liquide middelen worden opgenomen die tegoeden van bankrekeningen, die direct opeisbaar zijn. De liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarden.

Tabel 4.4.3. Liquide middelen

Liquide middelen in €	2021 31-dec	2020 31-dec
- Rekening-courant bank	281.266	185.838
Totaal	281.266	185.838

4.4.4 Eigen vermogen

Tabel 4.4.4. Eigen vermogen

Algemene reserve in €	2021	2020
Algemene reserve stand per 1 januari	163.165	62.449
Toevoeging uit resultaat boekjaar	136.487	100.716
Toevoeging bestemmingsreserve	-280.000	-107.687
Algemene reserve stand per 31 december	19.652	55.478
Bestemmingsreserve		
Voedselbos Eemvallei Zuid stand per 1 januari	-	13.680
Toevoeging uit resultaat boekjaar	80.000	0
Geput uit	-	-13.680
Voedselbos Eemvallei Zuid stand per 31 december	80.000	0
DOEN-Duurzame Doorbraak stand per 1 januari	107.687	23.065
Toevoeging uit resultaat boekjaar	200.000	107.687
Geput uit	-107.687	-23.065
DOEN-Duurzame Doorbraak stand per 31 december	200.000	107.687
Stand per 31 december	299.652	163.165

Toelichting

Van het resultaat in het boekjaar 2021 wordt € 0,0,- toegevoegd aan de algemene reserve en is geheel beschikbaar om te worden aangewend ter dekking van de kosten. De nihil toevoeging is het gevolg van de onderstaande toevoeging aan de bestemmingsreserve.

De toevoeging aan het programma **Voedselbos Eemvallei Zuid** bedraagt € 80.000,- en is bestemd voor de activiteiten van dit programma in 2022.

De toevoeging aan het programma **DOEN – Duurzame Doorbraak** bedraagt € 200.000,- en is bestemd voor de activiteiten van dit programma in 2022.

4.4.5 Kortlopende schulden en overlopende passiva

Onder de kortlopende schulden bevinden zich, evenals op 31 december 2020, geen posten met een overeengekomen looptijd die langer is dan 1 jaar. Schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde tenzij anders is bepaald.

Tabel 4.4.6. Schulden

Kortlopende schulden in €	2021 31-dec	2020 31-dec
- Vooruit ontvangen vergoeding nog uit te voeren projecten	-	-
- Schulden aan leveranciers en handelskredieten	24.187	76.242
Schulden aan bestuurders		
- B. Lensink	1.064	1.064
Belastingen		
- Te betalen omzetbelasting	870	-
Overige schulden en overlopende passiva		
- Overige schulden	29.217	32.749
Totaal	55.338	110.055

Toelichting

De crediteuren hebben allemaal betrekking op het 4^e kwartaal 2021 en lopen nagenoeg allemaal af in 2022.

De schuld aan de bestuurder B. Lensink betreft de door hem betaalde licentie Dropbox en WIX (website). Deze wordt in 2022 afgerekend.

De overige schulden betreffen voornamelijk overlopende posten van 2021 naar 2022 en de gereserveerde kosten voor het jaarwerk 2021.

4.5 Toelichting op de staat van baten en lasten

Hieronder worden de specifieke posten uit de staat van baten en lasten over 2021 nader toegelicht

4.5.1 Baten

[Tabel 4.5.1. Baten](#)

Baten in €	2021	2020
- Subsidiebaten en donaties	352.609	472.973
- Baten	345.141	39.105
- Overige baten	-	1.549
Totaal	697.750	513.627

Toelichting

De subsidie baten werd grotendeels van de volgende organisaties ontvangen:

- Ministerie Landbouw	€	39.823, -
- Stichting Urgenda	€	10.000, -
- Gieskes Strijbos fonds	€	190.000, -
- Trees for All	€	80.000, -
- Rijksdienst ondern Ned.	€	7.139, -
- Fred Foundation	€	7.500,-
Totaal	€	334.462, -

De ontvangen gelden zijn voor € 280.000,- beschikbaar gesteld voor het project DOEN Duurzame Doorbraak. De overige donaties veelal kleine bedragen zijn in algemene zin aangewend voor de Stichting.

4.5.2 Lasten

Tabel 4.5.2. Lasten

Lasten in €	2021	2020
Exploitatielasten		
- Exploitatielasten onbelast	285.745	315.398
- Exploitatielasten belast	90.186	38.180
Kantoorlasten		
- Kantoorbenodigdheden	898	1.012
Publicatielasten		
- Publicatielasten	46.627	8.095
Algemene lasten		
- Overige algemene lasten	5.555	11.472
Diensten derden		
- Administratie & Control	28.969	8.199
Verleende subsidies		
- Verleende subsidies	101.900	30.050
Totaal	559.880	412.406

Toelichting

De exploitatiekosten betreffen hoofdzakelijk consultancy en professionele ondersteuning voor de uitwerking van de diverse fasen van de ontwikkelingsplannen.

De publicatielasten betreft de externe communicatie ter ondersteuning van de realisatie voedselbossen op landbouwgronden, de communicatie rond professionele Voedselbosbouw en de ontwikkeling van een productie video en de website voor Doen Duurzame doorbraak.

De algemene kosten betreffen voornamelijk vergaderkantoorkosten, kosten van bijeenkomsten en opleidingen. Bij de diensten derden is rekening gehouden met de kosten van accountantsonderzoek DOEN – Duurzame Doorbraak.

Door de stichting zijn aan diverse organisaties subsidies toegekend en uitgekeerd ter stimulering en ondersteuning van programma's en plantgoed voedselbossen.

4.5.3 Financiële baten en lasten

Tabel 4.5.3. Financiële baten en lasten

Financiële baten en lasten in €	2021	2020
- Rentelasten en soortgelijke kosten	1.383	505
Totaal	1.383	505

4.5.4 Resultaten programma's voedselbosbouw

Tabel 4.5.4. Resultaten per programma

Programma in €	Resultaat 2021	Begroting	Vershil
Algemeen	21.826	200	21.626
Voedselbos Eemvallei Zuid	215.864	40.015	175.849
Voedselbos Zeewolde	-315	-	-315
Voedselbos Schijndel	5.550	-	5.550
Scholingsprogramma Overijssel	-	-	-
Bos & Klimaat	-	-	-
Binnenbos Driebergen	-1.950	-	-1.950
DOEN – Duurzame Doorbraak	-170.737	2.101	-172.838
Ondernemen met Voedselbossen	22.325	-	-
Masterplan LNV voor AF & VB	-	-	-
Monitoringprogramma	45.307	-	45.307
Totaal	137.870	42.316	27.922

Toelichting

In bovenstaande tabel worden de resultaten gepresenteerd van de programma's waaraan in 2021 uitvoering is gegeven. Het exploitatieresultaat is hoger dan eerder met de begroting was voorzien.

Het resultaat van het programma **DOEN – Duurzame Doorbraak**, komt voor € 107.687,- ten laste van de beschikbare bestemmingsreserve voor het jaar 2021.

4.6 Bestemming exploitatiesaldo

Voorgesteld wordt om van het resultaat in het boekjaar 2021 toe te voegen aan de algemene reserve en de bestemmingsreserve en is geheel beschikbaar om te worden aangewend ter dekking van de kosten.

Voor het jaar 2022 wordt voor het programma **DOEN – Duurzame Doorbraak**, € 200.000,- uit de bestemmingsreserve gereserveerd voor de uit te voeren activiteiten in het jaar 2022.

Voor het jaar 2022 wordt voor het programma **Voedselbos Eemvallei Zuid**, € 80.000,- uit de bestemmingsreserve gereserveerd voor de uit te voeren activiteiten in het jaar 2022.

4.7 Gebeurtenissen na balansdatum

COVID-19 (Corona) virus

De gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling van de jaarrekening 2021 zijn gebaseerd op de continuïteitsveronderstelling van Stichting Voedselbosbouw Nederland. Echter in de regio Wuhan in China startte in december 2019 een uitbraak van het COVID-19 virus. Medio februari 2020 is dit virus in heel Europa (waaronder ook Nederland) doorgedrongen. Om het virus zo goed mogelijk te bestrijden heeft het Kabinet gedurende het jaar 2020 diverse maatregelen getroffen om verspreiding van het virus zo veel mogelijk te voorkomen en de gevolgen in economische zin en de druk op de ziekenhuizen zo veel mogelijk te beperken.

In de loop van 2021 zijn een aantal maatregelen versoepeld en verwacht wordt dat in de 2^e helft van 2021 de gevolgen van het virus geheel of gedeeltelijk onder controle is.

Ook voor stichting Voedselbosbouw Nederland heeft de uitbraak en beheersing van het COVID-19 virus, op het moment van het opmaken van de jaarrekening nog steeds directe organisatorische gevolgen c.q. onzekerheden. Deze organisatorische gevolgen c.q. onzekerheden bestaan uit:

- Er wordt zoveel als mogelijk vanuit huis gewerkt en zijn voor onderlinge afstemming aangewezen op telefonie of digitale oplossingen;

De volledige impact op de werkzaamheden kunnen we nog niet helemaal overzien, net als de financiële gevolgen en onzekerheden voor stichting Voedselbosbouw Nederland. We verwachten echter qua liquiditeit geen problemen.

De uitbraak van het COVID-19 virus heeft geen invloed gehad op de cijfers over het boekjaar 2021. Stichting Voedselbosbouw Nederland heeft passende maatregelen genomen om de continuïteit van de activiteiten te waarborgen. De jaarrekening is dan ook opgemaakt uitgaande van de van continuïteitsveronderstelling.

4.8 Vaststelling jaarrekening

Na balansdatum hebben zich na paragraaf 4.7 geen noemenswaardige gebeurtenissen voorgedaan welke invloed hebben op de jaarrekening 2021.

Lelystad, 31 augustus 2022
Bart Lensink, penningmeester

Lelystad, 31 augustus 2022
Wouter van Eck, voorzitter

5 Samenstellingsverklaring

Aan:

Stichting Voedselbosbouw Nederland,
Hollandse Hout 186,
8244 GH Lelystad

Opdracht

Bijgaand bieden wij u ons rapport aan inzake de jaarrekening 2019 van uw onderneming Stichting Voedselbosbouw Nederland (VBNL).

SAMENSTELLINGSVERKLARING

De jaarrekening van Stichting Voedselbosbouw Nederland (VBNL) te Lelystad is door ons samengesteld op basis van de van u verkregen informatie. De jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2021 en de winst-en-verliesrekening over 2021 met daarbij behorende toelichting. In deze toelichting is onder andere een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving opgenomen.

Bij een samenstellingsopdracht bent u er verantwoordelijk voor dat de informatie klopt en dat u ons alle relevante informatie aanlevert. Wij hebben onze werkzaamheden dan ook uitgevoerd vanuit de veronderstelling dat u aan deze verantwoordelijkheid heeft voldaan.

Wij hebben deze samenstellingsopdracht uitgevoerd in overeenstemming met Nederlands recht, volgens de richtlijnen en voor ons geldende voorschriften in de verordeningen van de Nederlandse Orde van Administratie en Belastingdeskundigen (NOAB).

Daardoor mag u ervan uitgaan dat wij de opdracht professioneel, vakbekwaam en zorgvuldig, integer en objectief hebben uitgevoerd en dat wij vertrouwelijk omgaan met de door u verstrekte gegevens.

Wij hebben daarbij onze deskundigheid op het gebied van administratieve verwerking en financiële verslaggeving toegepast.

De in dit kader uitgevoerde werkzaamheden bestonden in hoofdzaak uit het verzamelen, het verwerken, het rubriceren, vergelijken, onderling aansluiten en het samenvatten van financiële gegevens ten behoeve van de jaarrekening. Wij hebben geen controle- en beoordelingswerkzaamheden uitgevoerd die ons in staat stellen om een oordeel te geven of een conclusie te trekken met betrekking tot de getrouwheid van de jaartrekening.

Wij verwachten u met de werkzaamheden van dienst te zijn geweest.

Putten,

W.A. van den Brink AC QC

Van den Brink, Kantoor voor administratieve dienstverlening

3 juni 2022

